

Bijlage 1 bij de Voortgangsrapportage Beschermd en Weerbaar

Bijlage 1 betreft een verdieping van de voortgangsrapportage Beschermd en Weerbaar. In dit deel worden de overige resultaten en de stand van zaken van de uitvoering van de toezeggingen in het kader van Beschermd en Weerbaar per thema besproken. In paragraaf 1 wordt ingegaan op de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Paragraaf 2 schetst de brede aanpak van huiselijk geweld en gaat in op ouderenmishandeling en seksueel geweld. In de volgende paragraaf wordt de stand van zaken bij de opvang van slachtoffers van geweld in afhankelijkheidsrelaties besproken. Het gaat dan om vrouwenopvang, de opvang van tienermoeders en de opvang van minderjarige meisjes in het kader van eergeerelateerd geweld (voor de mannenopvang en de opvang van slachtoffers mensenhandel wordt verwezen naar de voortgangsrapportage). Ten slotte komt in paragraaf 4 de aanpak van vrouwelijk genitale verminking aan de orde.

1. Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling

1.2 Invoering en implementatietraject

Zoals in de voortgangsrapportage gemeld, werk ik samen met de minister van Justitie en de minister voor Jeugd en Gezin momenteel aan het voorstel voor de Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Omdat we met de aanpak van huiselijk geweld niet wensen te wachten tot de inwerkingtreding van de wet, stimuleren en faciliteren wij brancheorganisaties en professionals om nu al meldcodes op te stellen, in te voeren en toe te passen. Daartoe zijn onze inspanningen in hoofdzaak gericht op:

1. het communicatietraject richting branche- en beroepsorganisaties, instellingen en professionals over vroegsignalering en de meldcode;
2. het ontwikkelen en beschikbaar stellen van een basismodel meldcode;
3. deskundigheidsbevordering.

Communicatietraject

Zoals ik in de voortgangsrapportage heb aangekondigd, wordt in juni van dit jaar de website www.meldcode.nl gelanceerd. Deze website dient als informatieportal voor instellingen en professionals die een rol vervullen in het kader van de vroegsignalering van huiselijk geweld en kindermishandeling en die moeten gaan werken met een meldcode. Zij kunnen op deze website een basismodel meldcode raadplegen dat kan dienen voor het opstellen van de meldcode van de branche of instelling. Deze website maakt verder inzichtelijk welke verantwoordelijkheden de instellingen en hun professionals ten aanzien van het gebruik van de meldcode hebben en bevat goede voorbeelden van meldcodes die al met succes zijn ontwikkeld en ingevoerd. De website biedt tevens ondersteuning aan professionals in de vorm van te raadplegen risicotaxatie-instrumenten en digitale wegwijzers omtrent de omgang met het beroepsgeheim. Ook zal de website worden voorzien van een overzicht van beschikbare trainingen en opleidingen in het kader van het werken met de meldcode.

Naast de website is in het communicatietraject een belangrijke rol weggelegd voor het uitdragen en uitwisselen van ervaringen met het opstellen en invoeren van een meldcode. Verschillende organisaties vervullen binnen hun sector al een voortrekkersrol op dit terrein. Van hun kennis en ervaring ten aanzien van een meldcode kunnen andere organisaties en professionals leren. Wij zullen deze voortrekkers dan ook betrekken bij het communicatietraject.

Een basismodel meldcode

Omdat het signaleren van geweld onderdeel vormt van het professioneel handelen binnen een instelling, worden de instellingen zelf verantwoordelijk voor het opstellen en invoeren van een integrale meldcode voor huiselijk geweld en kindermishandeling. Zoals aangekondigd in de brief aan de Kamer van 20 november 2008¹, worden instellingen daarbij ondersteund door middel van een basismodel meldcode. In samenwerking met experts en brancheorganisaties is inmiddels een basismodel meldcode opgesteld op basis van meldcodes die al in de betrokken sectoren worden gebruikt. In het najaar van 2009 kan het basismodel meldcode op de website www.meldcode.nl worden geraadpleegd en dienen als basis voor de meldcodes die instellingen of hun brancheorganisaties zelf dienen op te stellen. Om hen daarbij te ondersteunen wordt in het najaar een werkconferentie met vertegenwoordigers uit de betrokken sectoren georganiseerd.

Basis scholingspakket meldcode (deskundigheidsbevordering)

Momenteel wordt gewerkt aan de afronding van een plan van aanpak voor deskundigheidsbevordering. Dit plan richt zich in de eerste plaats op het aanleren van de competenties die nodig zijn om te werken met een meldcode. Deze competenties zijn bedoeld voor zowel de initiële (beroeps)opleidingen als na- en bijscholing. Daarnaast richt het plan zich op het onderhouden van die kennis en de borging van de aandacht voor deze kennis in het beleid van de betrokken instellingen. De uitkomsten van de werkconferentie 'Leren signaleren' die minister Plasterk van OCW en Emancipatie op 8 oktober 2008 heeft georganiseerd om de deskundigheidsbevordering van professionals op de aanpak van diverse geweldsvormen te bevorderen, worden in dit traject meegenomen. Vertegenwoordigers van opleidingen in MBO, HBO en WO, werkgevers- en werknemersorganisaties, beroepsverenigingen en kenniscentra werden het op deze conferentie eens dat er structurele aandacht voor de geweldsproblematiek in de opleidingen moet komen. De *Competenties Leren Signaleren* zijn als bruikbaar hulpmiddel in ontvangst genomen.

Naar aanleiding van het plan van aanpak zal worden bekeken wat naast de al beschikbare voorzieningen nog aanvullend nodig is om te komen tot een basis-scholingspakket meldcode en een databank met het overzicht van beschikbare trainingen en cursussen op het gebied van vroegsignalering en het gebruik van een meldcode.

Daarbij is aandacht voor diversiteit van belang. Het gaat immers om een brede meldcode voor onder andere huiselijk geweld, kindermishandeling, eengerelateerd geweld, vrouwelijke genitale verminking, seksueel geweld en ouderenmishandeling. Ook moeten professionals bij verschillende groepen, zoals zwangere vrouwen of licht verstandelijk gehandicapten, signalen van geweld kunnen herkennen.

In het kader van de ontwikkeling van het basisscholingspakket en de opzet van een databank, zal worden uitgewerkt op welke manier het beste kan worden omgegaan met de hiervoor genoemde diversiteit. Ik denk daarbij aan een onderscheid tussen algemene kennis, kunde en competenties die voor alle beroepsgroepen van belang zijn en een specifieke deskundigheid voor specifieke professionals, zoals verloskundigen. Er zal zoveel mogelijk gebruik worden gemaakt van materiaal dat in dat verband al beschikbaar is, zoals het TNO-onderzoek naar de haalbaarheid van het screenen op huiselijk geweld in verloskundigenpraktijken (2009).

De uitvoering van het plan van aanpak deskundigheidsbevordering start rond de zomer van dit jaar.

¹ Kamerstukken II, vergaderjaar 2008 – 2009, 28 345, nr. 72

1.2 Meldrecht huiselijk geweld

In het kader van een effectieve vroegsignalering is het van belang dat professionals over de juiste kaders beschikken om te kunnen melden. Daarom is voor het melden van kindermishandeling in de Wet op de jeugdzorg een meldrecht opgenomen. Dit houdt in dat de betrokken professional ondanks zijn of haar beroepsgeheim wettelijk het recht heeft om een melding te doen en om gegevens over het slachtoffer en diens omgeving over te dragen aan het AMK. Een meldrecht maakt een einde aan de bij professionals levende onzekerheid of in verband met een vermoeden van geweld het beroepsgeheim mag worden doorbroken. Dit meldrecht is vooralsnog niet geregeld voor het melden van huiselijk geweld. In de Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling zal ook voor huiselijk geweld worden voorzien in een meldrecht. Het meldrecht vrijwaart de professional van aansprakelijkheid voor de gevolgen van de doorbreking van zijn of haar beroepsgeheim, mits hij of zij dit zorgvuldig heeft gedaan. Met de beide meldrechten gaat het belang van het slachtoffer voor het belang van de privacy van de dader en het gezin.

2. Huiselijk Geweld

In de voortgangsrapportage zijn de Actieverklaring en het Actieplan 'Beschermd en Weerbaar' beschreven. Ook is ingegaan op één van de speerpunten uit dit Actieplan, het opstellen van basisfuncties voor de Steunpunten huiselijk geweld om deze Steunpunten te versterken. In deze paragraaf wordt ingegaan op de overige resultaten in het kader van Beschermd en Weerbaar en het interdepartementale Plan van Aanpak Huiselijk Geweld tot 2011, 'De volgende fase'.

2.1 Steunpunten Huiselijk Geweld

In 2008 heeft TNO samen met het Nederlands Jeugd Instituut de stimuleringsregeling voor de Steunpunten Huiselijk Geweld geëvalueerd². Op basis van dit onderzoek concludeer ik dat de regeling is geslaagd. Er zijn, volgens deze evaluatie gedurende de periode van deze regeling (1 januari 2004 – 1 januari 2008³) in totaal 34 herkenbare, laagdrempelige steunpunten tot stand gekomen. Daarmee is een landelijk dekkend advies- en steunstructuur voor slachtoffers, plegers, omstanders en beroepsgroepen tot stand gebracht. Ook functioneren de steunpunten als frontoffice voor lokale of regionale samenwerkingsverbanden. Uit het rapport komt duidelijk een behoefte naar voren bij zowel centrumgemeenten als de steunpunten zelf aan een heldere, gemeenschappelijke visie, uniformering en kwaliteitsverbetering van de Steunpunten. Dit sluit aan bij mijn voornemen om basisfuncties voor de Steunpunten op te stellen, om op deze manier voor de hulp en opvang bij geweld in afhankelijkheidsrelatie het kader te bieden, zonder daarmee precies te willen zeggen hoe lokale bestuurders dit moeten vormgeven.

Voorts ben ik verheugd te kunnen melden dat vorig jaar de Federatie Opvang, GGD Nederland en de MOgroep Welzijn & Maatschappelijke Dienstverlening de handen ineen hebben geslagen om zich gezamenlijk in te zetten voor de versterking en kwaliteitsverbetering van de bij hun aangesloten Steunpunten. Zij hebben hun gezamenlijke missie opgesteld én de Actieverklaring Beschermd en Weerbaar ondertekend. Nu starten zij met een door mij gefinancierd kwaliteitsprogramma om in de komende jaren een extra impuls te geven aan de

² Op weg naar volwassenheid. Evaluatie van de Tijdelijke Stimuleringsregeling Advies- en steunpunten huiselijk geweld, TNO-rapport, 2008

³ De middelen van de tijdelijke stimuleringsregeling (€ 3.1 miljoen) zijn vanaf 1 januari 2008 structureel toegevoegd aan de specifieke uitkering vrouwenopvang

toegankelijkheid, bereikbaarheid en kwaliteit van dienstverlening van de Steunpunten.

De Steunpunten in de 35 centrumgemeenten vrouwenopvang zijn, afhankelijk van de lokale situatie, ondergebracht bij één van bovengenoemde organisaties.

Daardoor is het niet eenvoudig een gezamenlijk landelijk beeld van meldingen en het vervolg daarop in kaart te brengen. Daarom is in het programma het verbeteren (van de kwaliteit) van de registratie een belangrijk actiepunt, omdat ik in de komende tijd dat landelijke beeld wél tot stand wil brengen.

Relatie met de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling

De versterking van de Steunpunten heeft uiteraard ook een relatie met het voornemen een meldcode 'huiselijk geweld en kindermishandeling' verplicht te gaan stellen. Voor een succesvolle invoering daarvan is het vereist dat er een goede infrastructuur bestaat voor het melden van huiselijk geweld en kindermishandeling en dat professionals makkelijk hun weg weten te vinden naar een meldpunt.

Het AMK is op grond van de Wet op de jeugdzorg al de formele plek waar professionals kunnen melden. Voor huiselijk geweld bestaat dat nog niet. De Steunpunten Huiselijk geweld vormen nog geen formeel meldpunt. Zij beschikken ook nog niet over dezelfde wettelijk verankerde bevoegdheden als het AMK.

In het voorgenomen wetsvoorstel voor een verplichte meldcode wordt het Steunpunt aangewezen als meldpunt voor huiselijk geweld. Ook zullen de overige basisfuncties in dit wetsvoorstel worden benoemd, zo is mijn streven. Speciale aandacht gaat daarbij uit naar de samenwerking tussen AMK en het Steunpunt Huiselijk Geweld, met name op het vlak van gegevensuitwisseling en afstemming ten aanzien van de opvolging van de melding en de daarop volgende hulpverlening.

2.2 Wet tijdelijk huisverbod

In de voortgangsrapportage heb ik aangegeven dat voor het welslagen van het huisverbod het bieden van hulp van essentieel belang is. Bij de organisatie van deze hulp gaat het om een complex proces, waarbij veel verschillende partijen (centrumgemeenten vrouwenopvang en regiogemeenten, politie, diverse hulpverleningsinstellingen, gemeentelijke diensten) zijn betrokken. De gemeenten worden daarbij ondersteund door een landelijk implementatieteam.

Quickscan plegerhulpverlening

Om de uitvoering van de hulpverlening goed te kunnen volgen en (naar aanleiding van de toezegging aan de Eerste Kamer om) afspraken te maken met de VNG, centrumgemeenten, de MOgroep Welzijn & Maatschappelijke Dienstverlening, Reclassering Nederland en de forensische zorg om meer laagdrempelige hulp voor uithuisgeplaatsten te regelen⁴, heb ik door Movisie een quickscan naar het laagdrempelig hulpaanbod voor plegers van huiselijk geweld laten uitvoeren (januari 2009). Belangrijkste conclusie van deze quickscan is dat er in alle benaderde 25 regio's een aanbod voor laagdrempelige plegerhulpverlening is. Er is geen reden om aan te nemen dat het landelijk beeld hiervan zal afwijken. Omdat het hier echter gaat om een eerste 'foto' van dit aanbod, kan nog niet worden gezegd hoe het aanbod landelijk is verdeeld en waar er nog lacunes in het aanbod zijn aan te wijzen.

Daarom heb ik de uitkomsten van de quickscan besproken met de VNG, MOgroep Welzijn & Maatschappelijke Dienstverlening, de Nederlandse Vereniging voor Maatschappelijk Werkers, Reclassering Nederland, Movisie en GGZ Nederland. Partijen gaven in dat overleg aan, dat de uitkomsten voor hen geen aanleiding gaf tot versnelde acties. Gemeenten en de hulpverleningsinstellingen kunnen tot nu

⁴ EK, Handelingen 2008 – 2009, 16 oktober 2008, nr. 2, pag. 65 – 77 / 93 - 111

toe in het kader van het huisverbod hun weg vinden en regelen een aanbod voor de uithuisgeplaatste.

Crisisinterventie en hulpverlening bij het huisverbod

Belangrijke tweede stap is te weten hoe de praktijk van de hulpverlening bij het huisverbod verloopt. Ik heb daarvoor Regioplan de opdracht gegeven om de stand van zaken op te maken:

- hoe verloopt de crisisinterventie in de tien dagen van het huisverbod?
- hoe sluiten crisisinterventie en de hulpverlening ná het huisverbod op elkaar aan (zowel voor slachtoffer, eventuele kinderen als pleger)?
- om wat voor hulpverleningstraject gaat het?

Door middel van interviews met projectleiders huisverbod én een analyse van een aantal huisverboden wordt het onderzoek uitgevoerd. Naar verwachting komt het rapport in de zomer van 2009 uit. Ik zal de uitkomsten samen met BZK, Justitie, de VNG, MOgroep Welzijn & Maatschappelijke Dienstverlening, de Nederlandse Vereniging voor Maatschappelijk Werkers, Reclassering Nederland, Movisie en GGZ Nederland bespreken om gezamenlijk na te gaan of en zo ja welke acties er verder nodig zijn. Daarover ga ik met betrokken partijen, indien opportuun, in dit najaar vervolgens concrete afspraken maken.

Daarnaast heb ik bij de behandeling van het Wetsvoorstel tijdelijk huisverbod aan de Tweede Kamer toegezegd⁵ om met partijen afspraken te maken over de termijn waarbinnen een uithuisgeplaatste in het kader van het huisverbod een hulpverleningstraject aangeboden moet krijgen. De quickscan van Movisie bood daarover nog geen uitsluitsel. Ook in het eerder genoemde overleg met de VNG, MOgroep Welzijn & Maatschappelijke Dienstverlening, de Nederlandse Vereniging voor Maatschappelijk Werkers, Reclassering Nederland, Movisie en GGZ Nederland konden partijen geen onderbouwd advies geven. Er is wel consensus over het belang van crisisinterventie bij het huisverbod, om daarmee de uithuisgeplaatste te motiveren hulp te accepteren. Deze hulp moet dan zo spoedig mogelijk na het huisverbod starten.

Ik wil nu op basis van genoemd onderzoek van Regioplan aan de hand van de concrete casuïstiek deze termijn vaststellen. Mijn uitgangspunt daarbij is dat voor de uithuisgeplaatste de crisisinterventie én het hulpverleningstraject na het huisverbod naadloos op elkaar aan moeten sluiten. Op dat moment is men vaak nog gemotiveerd om te veranderen. Ik wil met partijen in het najaar van 2009 afspraken maken over de termijn en de randvoorwaarden die nodig zijn om de aansluiting tussen crisisinterventie en de hulpverlening ná het huisverbod goed te regelen.

2.3 Ouderenmishandeling

In 2008 heb ik Movisie gevraagd om een vervolg te geven aan het succesvolle project STOP ouderenmishandeling, dat in 2007 werd afgesloten. In 2009 is het vervolgproject gestart met de volgende doelen:

- een landelijk dekkend netwerk van meldpunten ouderenmishandeling;
- productie en verspreiding van een methodiekboek.

Dit vervolgproject loopt van 2008 tot 2011 en ik stel daarvoor ongeveer € 185.000 ter beschikking.

Movisie onderneemt drie soorten activiteiten om deze doelen te bereiken: agenderen, borgen en consolideren. Deze activiteiten worden ook betrokken bij de voorbereidingen van de voorgenomen Wet Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling.

⁵ TK, Handelingen 2006 – 2007, 20 september 2007, nr. 95, pag. 5340 - 5370

Agenderen

Movisie heeft begin 2009 een inventarisatie uitgevoerd naar de stand van zaken. Conclusie is dat in een aantal regio's de aandacht voor ouderenmishandeling is verslapt (Flevoland, Zeeland, Limburg en Friesland). Bekendheid geven aan de regionale meldpunten ouderenmishandeling blijft daarom een belangrijk doel van het project. Daarop wordt stevig geïnvesteerd.

Uit de inventarisatie blijkt verder dat professionals deze vorm van mishandeling nog relatief weinig in een vroeg stadium signaleren. Dit komt omdat men zich nog weinig bewust is van dit fenomeen. Een van aandachtspunten is dan ook om structurele aandacht voor ouderenmishandeling binnen de instellingen te bevorderen, zodat management en professionals blijvend bewust zijn van deze vorm van mishandeling en in een vroeg stadium gaan signaleren, melden en aanpakken.

Borgen en consolideren

Door het organiseren van regionale bijeenkomsten (in regio's waar aanwezige meldpunten goed bekend zijn) en door een speciale 'ambassadeur' die door het land trekt, aandacht vraagt voor het fenomeen en lokale organisaties ondersteunt, blijft Movisie het onderwerp ouderenmishandeling agenderen en bevordert zij de implementatie en borging van behaalde resultaten.

Conferentie ouderenmishandeling

Op 11 juni 2009 organiseert Movisie in Enschede een conferentie over ouderenmishandeling voor professionals in het ouderennetwerk uit de regio. Deze bijeenkomst is bijzonder, omdat er leidinggevende (managers) en uitvoerende professionals komen uit zowel de intramurale- als uit de extramurale setting, (zoals thuiszorginstellingen, woon/zorginstellingen, verzorgings- en verpleeghuizen). De conferentie is het resultaat van de lokale en regionale inzet van aandachtsfunctionarissen ouderenmishandeling en van de ambassadeurs van het project Stop Ouderenmishandeling.

Movisie gaat samen met de Steunpunten Huiselijk Geweld een handelingsprotocol ontwikkelen over de relatie tussen de Steunpunten en de instellingen (welzijnsinstellingen, maatschappelijk werk, openbare geestelijke gezondheidszorg thuiszorg, GGD e.d.). Dit protocol biedt een kader voor de ketenpartners om ouderenmishandeling structureel aan te pakken en een goed hulpverleningsaanbod te regelen.

Opvang mishandelde ouderen in Den Haag

De gemeente Den Haag heeft twee jaar geëxperimenteerd met speciale opvangplaatsen voor mishandelde ouderen. Den Haag heeft na afloop van het project, eind 2008, geconcludeerd dat deze opvang voorziet in een grote behoefte en heeft besloten om de voorziening te handhaven. In navolging van Den Haag onderzoeken ook Rotterdam en Amsterdam de opvang van mishandelde ouderen.

2.4 Seksueel Geweld

De aanpak van seksueel geweld krijgt de afgelopen tijd steeds meer aandacht. Belangrijke mijlpaal was de conferentie 'Seks over de grens' die Movisie en de Rutgers Nisso Groep op 26 januari van dit jaar hebben georganiseerd. De aanpak van seksueel geweld zie ik niet los van mijn beleid op het gebied van Beschermd en Weerbaar.

In dat kader financier ik het landelijk partnership 'Aanpak Seksueel Geweld' tot eind 2009 voor € 100.000. Het partnership betreft een samenwerkingsverband van meer dan tien organisaties dat preventie en aanpak van seksueel geweld een extra impuls wil geven. Deelnemende organisaties zijn bijvoorbeeld de Rutgers

Nisso Groep, GGZ Nederland, de MOgroep Welzijn & Maatschappelijke Dienstverlening, GGD Nederland, de Federatie Opvang en de Stichting Ambulante Fiom. Het partnership is op bovengenoemde conferentie afgesloten. Het bereidt op dit moment haar werkplan voor. Zodra dit gereed is, zal ik met het partnership overleggen over het werkplan, de voortgang, de prioriteiten en de aansluiting bij de uitvoering van het Actieplan Beschermd en Weerbaar (bijvoorbeeld de basisfuncties voor en de kwaliteitsverbetering van de Steunpunten Huiselijk Geweld).

Preventie van seksueel geweld is onderdeel van mijn beleid op het gebied van seksuele gezondheid. Onder andere stimuleer ik seksuele weerbaarheid van jongeren. Zo krijgt weerbaarheid bijvoorbeeld aandacht in lespakketten die met geld van VWS worden ontwikkeld. Ook stel ik voor de uitbreiding van de reeds bestaande 'veilig vrijen campagne' met een component seksuele weerbaarheid extra middelen ter beschikking. Deze campagne wordt momenteel ontwikkeld.

Minister Plasterk van OCW en Emancipatie heeft uw Kamer onlangs laten weten⁶ dat hij als aanvulling op dit beleid de respectvolle omgang met (wensen en grenzen van) meisjes door jongens op het terrein van onderwijs en media wil bevorderen.

3. Opvang slachtoffers van geweld in afhankelijkheidsrelaties

3.1 Vrouwenopvang

Zoals uit de voortgangsrapportage naar voren komt, investeer ik op verschillende manieren in de versterking en verbetering van de vrouwenopvang. Ten eerste heb ik extra geld beschikbaar gesteld voor uitbreiding van de capaciteit in de vrouwenopvang. Daarnaast financiering ik het Verbeterplan Vrouwenopvang en het project het Oranjehuis.

Verbeterplan vrouwenopvang

Het Verbeterplan Vrouwenopvang 'Naar passende, goede en snelle hulpverlening' is ontwikkeld en wordt uitgevoerd in nauwe samenwerking met de instellingen voor de vrouwenopvang en in afstemming met de VNG en de centrumgemeenten. VWS, Federatie Opvang en VNG vormen samen de stuurgroep. Doel van het plan is de kwaliteit van de vrouwenopvang te verbeteren.

In het Algemeen Overleg van 19 november 2008 vroeg Kamerlid Arib (PvdA) naar de wijze waarop wordt toegezien dat binnen de opvang goede hulp wordt geboden. Ik heb toegezegd daarop in de voortgangsrapportage Beschermd en Weerbaar in te gaan⁷. De formele verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de vrouwenopvanginstellingen ligt bij de centrumgemeenten. Door middel van het Verbeterplan Vrouwenopvang geven VWS, VNG / centrumgemeenten en de Federatie Opvang gezamenlijk vorm aan de kwaliteitsverbetering van de vrouwenopvang.

In het plan staan de vrouwen en kinderen in de residentiële opvang centraal. Aanleiding voor het plan vormde het onderzoeksrapport 'Maat en baat van de vrouwenopvang' uit 2006. Daaruit kwam naar voren dat het aanbod van de vrouwenopvang niet goed (meer) aansluit bij de vraag van de cliënten, een zeer diverse en vaak zeer kwetsbare groep. Vaak is men laag opgeleid. 54% van de vrouwen is van allochtone afkomst; daarvan is 44% afkomstig uit de zogenoemde 'eerste generatie', aldus het onderzoek.

⁶ d.d. 2 april 2009, Kamerstukken II, vergaderjaar 2008 – 2009, 30 420, nr. 135

⁷ Kamerstukken II, vergaderjaar 2008 – 2009, 28 345, nr. 73

Om vraag en aanbod van deze diverse cliëntengroep wél op elkaar aan te laten sluiten en deze aansluiting voor de toekomst te waarborgen, worden verschillende projecten uitgevoerd. Alle projecten kennen een ontwikkel-, een implementatie- en een evaluatiefase.

Gestart is met het project 'diagnostiek en screening'. Resultaat van dit project is dat maximaal binnen zes weken na binnenkomst van een nieuwe cliënt een goede diagnose is opgesteld met een adequaat hulpverleningsplan. Het andere project dat is gestart, richt zich op de begeleidingsmethodiek. Een herijking en verbetering van de methodische uitgangspunten is nodig, gelet op de bovengenoemde uitkomsten van het onderzoek 'Maat en baat van de vrouwenopvang'. De begeleiding moet zich niet alleen op de cliënt richten, maar ook op haar omgeving (eventuele kinderen, partner en sociale omgeving). Daarnaast is, gelet op de complexe problematiek en de verschillende achtergronden van de vrouwen, vaak een multidisciplinaire aanpak nodig van verschillende hulpverleningsinstellingen (zoals maatschappelijk werk, Geestelijke Gezondheidszorg, schuldhulpverlening, Jeugdzorg, arbeidsreïntegratie, inburgeringstrajecten). Dit vraagt om een goede coördinatie van de hulp en samenwerking tussen de verschillende instellingen. Passende en goede hulp is integraal, systeemgericht en multidisciplinair. De Federatie Opvang heeft aan het onderzoekscentrum maatschappelijke zorg van St. UMC Radboud de opdracht gegeven om de instrumenten voor beide projecten te ontwikkelen. Een ander project betreft het verbeteren van de huisvesting in de vrouwenopvang. Daarvoor wordt nauw samengewerkt met de Proeftuin 'Vastgoed voor Vrouwenopvang'. Deze proeftuin is een samenwerkingsverband van een aantal instellingen voor vrouwenopvang, woningcorporaties en gemeenten die het onderzoek 'Van huis en haard. Betekenis van architectuur in de zorg voor mishandelde vrouwen en hun kinderen' van architect Minke Wagenaar (2008) in de praktijk willen brengen. Gezocht worden naar mogelijkheden om optimale huisvestingsvormen voor de vrouwenopvang te realiseren met gebruikmaking van bestaande financieringsstromen.

Vernieuwing in de vrouwenopvang: het project 'het Oranjehuis'

Naast het verbeteren van de vrouwenopvang vind ik het belangrijk om vernieuwing te stimuleren. Daarom subsidieer ik tot en met april 2011 het project 'Het Oranjehuis' met een subsidie van totaal bijna € 600.000,-. Doel van het project is de kwaliteit van de zorg en van de woon- en leefsituatie van vrouwen en kinderen in de vrouwenopvang te verbeteren door middel van een nieuw concept: het Oranjehuis. Het Oranjehuis is een zichtbare, laagdrempelige locatie, waar bij huiselijk geweld hulp en opvang wordt geboden. De term Oranje verwijst naar de doelgroep: het gaat om mensen die tussen groen (geen geweld) en rood (levensgevaar) in zitten. Veiligheid blijft voorop staan. In het huis wordt de hulpverlening ingezet voor slachtoffers, eventuele kinderen én daders. Daarvoor wordt een methodiek ontwikkeld en uitgevoerd. Ook wordt een andere woon- en leefsituatie voor de vrouwen en kinderen ontwikkeld en uitgevoerd (onder ander door hulpverleners en wonen te scheiden).

Tussen dit project en het Verbeterplan Vrouwenopvang vindt regelmatig afstemming plaats.

Debat 'Niet geheim, wel veilig'

Na de zomer organiseer ik in Alkmaar een debat '*Niet geheim, wel veilig*' (werktitel). Ik doe dat juist in Alkmaar omdat daar de Blijf Groep, gemeente, woningcorporatie, bedrijven en vrijwilligers zich met elkaar hebben ingezet om de tijdelijke huisvesting voor het Oranjehuis te realiseren. De gemeente Alkmaar heeft € 200.000 bekostigd en zich garant gesteld voor een uitloop bedrag. Fondsenwerving voor inventaris en dergelijk heeft circa € 200.000 opgeleverd. Inzet in natura en bijdragen van bedrijven hebben bijna € 300.000 opgebracht. De Blijf Groep heeft intern tijdelijk enkele mensen vrijgemaakt. Al deze organisaties en mensen hebben zich ingezet om een goed onderkomen voor de betreffende vrouwen en hun kinderen tot stand te brengen. Ik ben onder de druk van deze grote betrokkenheid bij zo veel verschillende groepen. Daarmee heeft het Oranjehuis een zichtbare plek binnen de Alkmaarse samenleving gekregen.

Met genoemd debat wil ik samen met betrokkenen en belangstellenden bespreken welke dilemma's deze vernieuwing van de vrouwenopvang met zich meebrengt. Wat betekent het, wanneer we de locaties voor de vrouwenopvang niet langer verstoppert, voor de vrouwen, de medewerkers, de wijk? Wat betekent het als we bij de hulpverlening de gewelddadige partner betrekken. Kan dat altijd? Voelen medewerkers zich daarbij veilig?

3.2 Opvang tienermoeders

In 2008 heb ik u tijdens verschillende momenten toezeggingen⁸ gedaan om u te informeren over het beleid voor de opvang en hulpverlening van tienermoeders.

Besteding structurele middelen

Zoals in de voortgangsrapportage is vermeld, is in 2008 een bedrag van € 1 miljoen toegevoegd aan de specifieke uitkering voor vrouwenopvang ten behoeve van tienermoeders. Eind 2008 is er door uw Kamer een amendement van Kamerlid Wiegman-Van Meppelen Scheppink⁹ aangenomen, waardoor een deel van de middelen dient te worden ingezet om de acute financiële problemen van specifieke tienermoederinstellingen, zoals het VBOK-huis in Gouda, op te lossen. Dit amendement geldt voor een periode van drie jaar. Ook andere instellingen voor tienermoeders die in acute financiële problemen verkeren, kunnen via hun centrumgemeente een beroep op financiële steun doen. Het bedrag van het amendement € 350.000,- is daarbij de grens.

Het amendement heeft tot gevolg dat in 2009, 2010 en 2011 in plaats van € 1 miljoen, € 650.000,- zal worden gestort in de specifieke uitkering vrouwenopvang. Ik ga ervan uit dat centrumgemeenten in staat zijn de vermindering van het oorspronkelijke bedrag op te vangen door de aanzienlijke verhoging vanaf 2009 in het kader van Beschermd en Weerbaar.

Verder staat in het genoemde amendement van Kamerlid Wiegman-Van Meppelen Scheppink dat onderzoek dient plaats te vinden of en zo ja hoe de genoemde financiële kaders structureel aangepast kunnen worden. Onder paragraaf 4 van voorliggende voortgangsrapportage en ook al eerder per brief van 16 december

⁸ De aangehouden Motie Van der Vlies (Kamerstukken II 2007-2008 30 371, nr. 11); Amendement van Wiegman-Van Meppelen Scheppink (Kamerstukken II 2007-2008 31 474 XVI, nr. 7); Motie Wiegman-Van Meppelen Scheppink (Kamerstukken II 2008-2009, 31 700 XVI nr. 82); beantwoording van de Kamervragen naar aanleiding van de begroting 2009 (Kamerstukken II, vergaderjaar 2008-2009 31 700 XVI, nr 23)

⁹ Kamerstukken II, vergaderjaar 2008-2009 31 700 XVI, nr. 99

2008¹⁰ heb ik mijn voornemen uiteengezet om dit jaar een stelselonderzoek vrouwenopvang uit te gaan voeren.

Besteding € 10 miljoen eenmalig

Van de eenmalig ter beschikking gekomen € 10 miljoen¹¹ is in 2008 € 1 miljoen besteed aan projecten van de Vereniging ter Bescherming van het Ongeboren Kind (VBOK), Stichting Ambulante Fiom en via het ministerie voor Wonen, Wijken en Integratie (WWI).

De VBOK heeft de middelen ingezet voor deskundigheidsbevordering en drie lesmodules over gezonde relaties, maatschappelijke vorming en integratie en bewegingstherapie. De subsidie voor de Stichting Ambulante Fiom is ingezet voor onder meer een kwaliteitsimpuls voor de website www.tienermoeders.nl, waaronder uitbreiding en verbetering van de website, verbetering van de dienst- en hulpverlening via de website, een video-webcast en een sociale kaart. Fiom heeft verder subsidie gekregen voor een methodiek van bejegening, onderzoek naar tienervaders, verspreiding van informatie over tienermoeders en vernieuwing van informatiemiddelen.

Via WWI zijn drie projecten gefinancierd, gericht op de bevordering van integratie en arbeidsparticipatie, integrale opvang, huisvesting en woonbegeleiding en het voorkomen van tienerzwangerschappen van Antilliaanse tienermoeders.

Een bedrag van € 6 miljoen heb ik in 2008 eenmalig toegevoegd aan de specifieke uitkering vrouwenopvang, ten behoeve van tienermoeders. Met name in dit kader laat ik momenteel twee quickscans uitvoeren die inzicht moeten geven in het huidige beleid van de centrumgemeenten en de stand van zaken bij de instellingen. Op basis van de uitkomsten daarvan ga ik na of er nog verdere acties wenselijk zijn, om de opvang en hulp aan tienermoeder te stimuleren.

Uit een tussenrapportage van de quickscan naar het beleid van centrumgemeenten voor tienermoeders blijkt dat van de 25 tot op heden onderzochte centrumgemeenten er 13 beleid hebben. In een groot aantal centrumgemeenten zijn er al voorzieningen voor tienermoeders. Soms zijn dat specifieke voorzieningen, maar vaak zijn het plaatsen gekoppeld aan bestaande voorzieningen voor jongeren of bij de vrouwenopvang. Vanuit de extra middelen voor tienermoeders zijn voornamelijk uitbreidingen van crisis-, 24-uurs-plaatsen en woonbegeleiding gerealiseerd.

Voor het resterende bedrag van € 3 miljoen - dat in 2008 niet is uitgegeven - worden in 2009 extra projecten uitgevoerd.

Projecten Fiom

Een van de projecten die gefinancierd zijn uit de extra € 10 miljoen is de tweede druk van 'Heft in eigen hand'. Dit is een methodiek voor het organiseren van jonge moedergroepen. Deze methodiek vindt momenteel gretig aftrek.

Een ander project dat uit de middelen is bekostigd, is een kwaliteitsimpuls voor de site www.tienermoeders.nl. De site wordt gemiddeld 1000 keer per dag bezocht.

¹⁰ Kamerstukken II, vergaderjaar 2008-2009 31 700 XVI, nr. 106

¹¹ Kamerstukken II, vergaderjaar 2007-2008, 31 474 XVI, nr. 7

3.3 Opvang minderjarige meisjes (pilot) in het kader van het Programma Eergerelateerd Geweld

De pilots voor minderjarige meisjes in het kader van het interdepartementale Programma Eergerelateerd Geweld lopen nu twee jaar. Door de concentratie van vergelijkbare slachtoffers wordt er veel ervaring opgedaan met specifieke hulpverlening aan deze slachtoffers. In één pilot worden meisjes opgevangen die kinderen hebben of zwanger zijn.

Cijfers opvang

- Er zijn sinds de start van de pilot 125 slachtoffers opgenomen en 9 meekomende of in de opvang geboren kinderen.
- Van deze 125 waren er 63 beneden de 18 en 62 boven de 18 jaar.
- Van deze 125 was er 18% zwanger en kwam 5% met kind(eren). Een kwart van de cliënten vertrekt binnen twee weken weer uit de opvang.
- Iets minder dan een kwart (22%) kan uiteindelijk weer terug naar huis. Bij kinderen is dat het doel; terugplaatsing naar de thuissituatie.

Ik ga de pilots met anderhalf jaar verlengen tot 1 januari 2011. Deze periode wil ik gebruiken om in het kader van het in de voortgangsrapportage aangekondigde stelselonderzoek vrouwenopvang een structurele oplossing voor de opvang van deze meisjes te vinden.

4. Vrouwelijke genitale verminking

4.1 Preventie en voorlichting

Zes pilots VGV

De zes pilots VGV lopen inmiddels tot 1 januari 2010 (zie voor een overzicht van de activiteiten en financiën onder 4.4). Het komende half jaar wordt onder andere gebruikt om de bestaande activiteiten in te bedden in de reguliere werkzaamheden, het medisch certificaat nader uit te werken en de regiefunctie voor andere regio's vorm te geven. Zoals ik het Algemeen Overleg (AO) met de Tweede Kamer van 7 april jl. heb aangegeven, zal ik in het najaar een overleg voeren met de betreffende gemeenten en GGD Nederland om te bespreken hoe de landelijke inbedding vorm moet krijgen. Zoals ik eveneens in dit AO heb aangegeven, zal ik de invoering van het medisch certificaat ook in dit overleg bespreken.

4.2 Handelingsprotocol VGV

In 2007 heeft Pharos, op basis van signalen vanuit het veld, het initiatief genomen om te komen tot een handelingsprotocol. Het handelingsprotocol is bedoeld voor iedere professional en vrijwilliger die te maken krijgt met (een vermoeden van) vrouwelijke genitale verminking bij minderjarigen: zij moeten weten hoe te handelen en wie zij daarbij op welk moment kunnen inschakelen.

Het protocol geeft zicht op hoe te handelen vanaf het moment van melding of een adviesvraag bij het AMK. Het is dus bedoeld voor medewerkers van het AMK/BJZ, de Raad voor de Kinderbescherming en de politie. Dit handelingsprotocol is daarmee een vervolg op het AJN¹²-gespreksprotocol, dat voor artsen en verpleegkundigen die werkzaam zijn in de JGZ, is geschreven en dat als doel heeft het bespreekbaar maken van VGV ter preventie ervan.

¹² AJN: Artsen Jeugdgezondheidszorg Nederland, de wetenschappelijke vereniging van én voor artsen werkzaam in de Jeugdgezondheidszorg (JGZ)

Dit handelingsprotocol is tot stand gekomen met medewerking van een adviescommissie waarin vertegenwoordigers zitten van betrokken partijen. Deelnemers kwamen van Politie Amsterdam-Amstelland, AMK Utrecht, Raad voor de Kinderbescherming, Pharos en FSAN. Ook de projectleiders Preventie VGV van de GGD'en in de zes pilotsteden zijn geconsulteerd.

Implementatietraject

Voor het vervolgtraject (halfjaarlijkse monitoring en bijstelling handelingsprotocol) zal een adviescommissie met landelijke 'dekking' komen. Een aantal leden van de huidige adviescommissie geeft aan betrokken te willen blijven. Ook een vertegenwoordiger van het ministerie (of van ministeries) zal worden benaderd voor deelname aan deze commissie, evenals de MOgroep en vertegenwoordiger van de politie. Hierbij wordt een verbinding gelegd met het invoerings- en implementatietraject van de verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling.

4.3 Nazorg

De Nederlandse Vereniging voor Obstetrie en Gynaecologie (NVOG) heeft het initiatief genomen om een modelprotocol te ontwikkelen op basis waarvan VGV bespreekbaar wordt gemaakt door gynaecologen, kinderartsen, huisartsen en forensisch artsen met risicogroepen en sleutelpersonen. De NVOG wordt hierbij geholpen door Pharos. Het protocol gaat in op medische, psychische en seksuele nazorg. In de trainingen aan sleutelpersonen door Pharos/FSAN komt ook aandacht voor de zorg aan meisjes en vrouwen die al zijn besneden.

4.4 Pilotprojecten VGV - periode januari 2006 tot en met november 2008

Hieronder wordt een overzicht gegeven van het toegekende budget voor professionals en zelforganisaties in het kader van de pilotprojecten VGV.

4.4.1 Overzicht deelname trainingen JGZ

Tabel 1: Deelname basistraining Pharos/ FSAN

Gemeente	Aantal JGZ artsen/ verpleegkundigen in de gemeente/ regio	Aantal JGZ artsen/ verpleegkundigen dat basistraining volgde
Amsterdam ¹³	184	159
Rotterdam	218	125
Tilburg	52	42
Eindhoven	146	106

Tabel 2: Deelname eigen interne basistraining

Gemeente	Aantal JGZ artsen/ verpleegkundigen	Aantal JGZ artsen/ verpleegkundigen dat basistraining volgde
Den Haag	145	176
Utrecht	126	120

¹³ Waaronder ook de JGZ verpleegkundigen van AT-JGZ. Een deel van hen volgde een verkorte basistraining van Pharos/ FSAN naast een eigen interne training.

Tabel 3: Deelname verdiepingstraining Pharos/ FSAN

gemeente	Aantal JGZ artsen/ verpleegkundigen in gemeente/ regio	Aantal JGZ artsen/ verpleegkundigen dat training volgde
Amsterdam	184	70
Rotterdam	218	12
Den Haag	145	115
Tilburg	52	0
Utrecht	126	0
Eindhoven	146	16

4.4.2 Trainingen ketenpartners

Tabel 4: deelname training justitiële en jeugdzorg-ketenpartners

Gemeente	Aantal deelnemers		Deelnemende instellingen
	basistraining	verdiepingstraining	
Amsterdam	8	8	AMK/ BJAA, RvdK en politie, GGD
Rotterdam	9	6	AMK, RvdK, Politie, JGZ 0-4, GGD
Den Haag	5	5	JGZ, GGD, AMK/BJZ, RvdK en Politie
Tilburg	9	6	AMK/ BJZ, RvdK, politie, gemeente, Advies en Steunpunt Huiselijk Geweld, Maatschappelijk Werk
Eindhoven	15	8	AMK, BJZ, CJG, GGD en Palet, Politie, gemeente en Veiligheidshuis

Tabel 5: deelname training medische ketenpartners

Gemeente	Aantal deelnemers	Achtergrond deelnemers
Amsterdam	57	Huisartsen, verloskundigen, gynaecologen, kinderartsen en medisch maatschappelijk werker
Den Haag	24	Verloskundigen, gynaecologen, huisartsen, vertrouwensarts, JGZ-arts
Tilburg	14	Verloskundigen, gynaecologen, huisarts en vertrouwensarts
Eindhoven	12	Huisartsen, verloskundigen, en medisch specialisten

Tabel 6: voorbeelden bereik medische beroepsgroepen

Pilot	Activiteiten en doelgroep	Aantal deelnemers
Den Haag	Voorlichting aan studenten geneeskunde van de Erasmus Universiteit over de medische gevolgen van VGV en de rol van artsen bij vroegsignalering, preventie en melding hiervan.	60
Den Haag	Voorlichting Landelijke Kinderartsen Vereniging	12
Den Haag	Voorlichting huisartsen gezondheidscentrum	6
Eindhoven	Voorlichting verloskundigen, gynaecologen en kinderartsen Catharinaziekenhuis	35

4.4.3 Voorlichting voor en door etnische groepen

Tabel 7: aantal en kenmerken sleutelpersonen

Gemeente	Aantal	Afkomst sleutelpersonen	Bijzonderheden
Amsterdam	26	Somalië, Eritrea, Ethiopië, Soedan	Bij de betrokken zelforganisaties zijn minimaal 2 mannen, 2 vrouwen en 2 jongeren als sleutelpersoon actief
Rotterdam	12	Somalië, Eritrea, Soedan	Inclusief 6 religieuze sleutelpersonen
Den Haag	14	Somalië, Ethiopië, Soedan, Nigeria, Sierra Leone en Ghana	
Tilburg	11	Somalië	
Utrecht	11	Somalië en Eritrea	
Eindhoven	8	Somalië, Egypte, Kameroen, Kurdistan, Suriname	De 2 Egyptische sleutelpersonen zijn: de vrouw van de pastoor van de Koptische kerk en een meisje. De Surinaamse sleutelpersoon is niet afkomstig uit een risicoland. Zij heeft veel aanzien, is voorzitter van de ouderraad van de Islamitische school en heeft goede contacten met de Imam.

Tabel 8: aantal sleutelpersonen en aantal huisbezoeken per pilotgemeente

Gemeente	Aantal sleutelpersonen	Aantal afgelegde huisbezoeken	Gemiddeld aantal huisbezoeken per sleutelpersoon
Amsterdam	26	306	12
Rotterdam	12	287	24
Den Haag	13	108	8
Tilburg	11	73	7 ¹⁴
Eindhoven	8	290	36

Tabel 9: aantal en bereik voorlichtingsbijeenkomsten met VGV als centraal thema

Gemeente	Aantal bijeenkomsten	Aantal deelnemers	Gem. aantal deelnemers
Amsterdam	31	1880	61
Rotterdam	78	1149	15
Den Haag	28	1131	40
Tilburg	13	203	16
Utrecht	3	150	50
Eindhoven	31	1011	33

¹⁴ Het gemiddelde ligt feitelijk tussen 7 en 15 omdat 6 van de 11 sleutelpersonen pas in april 2008 van start zijn gegaan.

4.4.4. Besteding gelden pilots preventie VGV 2006 - april 2009

Amsterdam			
Zelforganisaties	€	417.516	
JGZ inzet	€	136.274	
Projectorganisatie/regie	€	364.303	
Ketenaanpak	€	117.004	
			€ 1.035.096

Den Haag			
Zelforganisaties	€	79.497	
JGZ inzet	€	92.532	
Projectorganisatie/regie	€	199.228	
Ketenaanpak	€	16.045	
			€ 493.807

Eindhoven			
Zelforganisaties	€	23.910	
JGZ Inzet	€	7.890	
Project organisatie	€	145.158	
Ketenaanpak	€	5.897	
			€ 182.855

Rotterdam			
Doelgroepen*	€	353.000	
Keten wo JGZ	€	110.000	
Regie	€	80.000	
Gezamenlijke profs en doelgroep	€	150.000	
Overig	€	60.000	
			€ 753.000

Tilburg			
Zelforganisaties	€	80.000	
JGZ Inzet			
Projectorganisatie/regie	€	228.000	
Ketenaanpak	€	40.000	
Bijdrage landelijke evaluaties	€	7.000	
			€ 355.000

Utrecht			
Zelforganisaties	€	16.796	
JGZ inzet	€	55.741	
Projectorganisatie/regie	€	108.317	
Ketenaanpak	€	11.491	
			€ 192.345

Landelijke middelen 2006 - 2009

Pharos			
	Zelforganisaties	€	270.000
	Professionals	€	170.000
	Projectorganisatie/regie	€	70.000
	Ketenaanpak	€	1.700.000
		€	2.210.000
FSAN		€	300.000